

the technical texts. The analysis of the main grammar construction types is given by the author. Attention is paid to the problem of grammar peculiarities of translation of technical texts. Examples of the main types of grammar constructions widely used in engineering texts are presented. Main features of the grammar constructions in complete written translation are defined and analyzed by the author. The author also considers the main criteria which students should follow when doing complete written translation of technical texts.

Key words: technical text, technical translation, grammar constructions, grammar peculiarities.

Корбут Оксана

К ВОПРОСУ О ГРАММАТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ ПЕРЕВОДА ТЕХНИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ ОТРАСЛИ МАШИНОСТРОЕНИЯ

Автором рассмотрены грамматические особенности перевода на украинский язык английских технических текстов отрасли машиностроения, с которыми работают студенты машиностроительных специальностей на занятиях английского языка. Подано определение понятия технической перевод, определены шесть этапов работы над полным письменным переводом и требования к нему. В статье также рассмотрены виды грамматических конструкций, которые встречаются в технических текстах отрасли машиностроения, приведены примеры. Определено, что для технических текстов характерно использование простых предложений, пассивного залога и простого настоящего времени; в них широко используются грамматические конструкции типа “A is B”, множественное число имен существительных, которые обозначают вещества, множественное число в названиях инструментов, предлог of и атрибутивные словосочетания, приведены примеры.

Ключевые слова: технический текст, технический перевод, грамматические конструкции, грамматические особенности.

УДК 81'271

Андрій Ожоган
(Київ)

ІНТЕРЛІНГВАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЕКОЛОГІЇ МОВИ

У статті окреслено основні аспекти вивчення питань екології мови; розглянуто проблеми занепаду, знебуттєвлення мов у сучасному глобалізованому світі; з'ясовано головні причини невпинного зменшення мовного розмаїття на нашій планеті; визначено засадничі принципи толерантного співбуття мов у XXI ст.

Ключові слова: інтерлінгвальний аспект екології мови, збереження мовного розмаїття, знебуттєвлення мов, мовна політика/

В умовах тотальної світової глобалізації з її небезпечними тенденціями до ущільнення, нівеляції та уніфікації соціокультурного простору буття людства все інтенсивнішого розвитку в науці набуває еколінгвістична парадигма, що сприяє виробленню нових ціннісних пріоритетів у суспільстві.

Як відомо, зародження і становлення еколінгвістики пов'язують із американським ученим Ейнаром Гаугеном, котрий у своїй доповіді “Екологія мови”, виголошеній у 1970 році, акцентував увагу на проблемі взаємодії будь-якої мови із довкіллям, властиво із суспільством, що “послугується мовою як одним зі своїх кодів” [9, с. 325]. Запропонувавши термін “ecology of language”, Гауген у подальшому неодноразово уточнював і конкретизував це поняття. Чималий внесок у розвиток нового напрямку в мовознавстві зробили й інші науковці, зокібна І. Брокмайер, М. Галлідей, Г. Гарман, Л.-Ж. Кальве, К. Крамша, А. Філл та ін., студії яких істотно розширили значення первинного

терміна. І на сьогодні чітко виокремлюють три основні аспекти вивчення проблем екології мови: **транслінгвальний** (йдеться про практику перекладу, особливості міжкультурної комунікації, своєрідність форм мовної інтеграції тощо); **інтралінгвальний** (традиційний), що стосується питань культури мовлення, стилістики, риторики; **інтерлінгвальний**, що пов'язаний із проблемами занепаду, вимирання мов.

Метою нашого дослідження є аналіз процесу знебуттєвлення мов у сучасному глобалізованому світі, з'ясування основних причин їх загибелі, визначення засадничих принципів толерантного мовного співіснування.

Протягом останніх десятиліть у наукових колах, передусім зарубіжних, вельми активізувалося обговорення проблем збереження та порятунку на нашій планеті мовного багатства, розмаїття, яке невпинно і стрімко зменшується. Якщо у другій половині ХХ ст. Е. Гауген слушно зауважував, що мови, як і всі біологічні види, перебувають у небезпеці, тому одне із головних завдань інтелектуальних спільнот – запобігти їхньому вимиранню [9, с. 325], то вже на початку ХХІ ст., у добу цифрової революції, беззаперечною постала істина, що зі смертю кожної мови гине не просто певна унікальна культура з її історією, традиціями, філософією, а гине світ [11, с. 182]. Показово, що у 2010 році вийшла друком чергова версія «Атласу мов, які перебувають під загрозою зникнення» ЮНЕСКО, де зафіксовано більше 2 тисяч таких мов. Як стверджують деякі дослідники, протягом цього століття можуть зникнути близько 50% (приблизно 3 тис.) наявних мов. Власне йдеться про те, що у світі щодвятижні помирає одна мова [7, с. 19]. Інші вчені, зважаючи на вкрай загрозливий стан майже третини усіх мов (передусім автохтонних, якими спілкуються менше 1000 носіїв), а також темпи їхнього знебуттєвлення (наприклад, лише у Північній Америці протягом 1997–2009 років зникло понад 20 міноритарних мов [8, с. 13]), прогнозують, що вже через декілька десятиліть у світі залишиться 600 мов [4, с. 10]. Прикметно, що такі песимістичні передбачення недалекого майбутнього нині видаються цілком ймовірними, адже ефективних засобів порятунку строкатої “мовної галактики” (Л.-Ж. Кальве) від занепаду, катастрофічного зменшення досі ще не віднайдено. Щоправда, на сучасному етапі різні країни, міжнародні організації, спільноти докладають певних зусиль задля вирішення нагального питання збереження на нашій планеті мовного розмаїття. Так, наприклад, із 2000 року в Японії відбуваються щорічні конференції, присвячені проблемі вимирання мов; чимало наукових установ, з-поміж яких виокремимо міжнародний науковий центр із лінгвістичної типології (Австралія, Мельбурн), активно впроваджують програми наукового опису мов, яким загрожує загибель. Особливої уваги заслуговує західноєвропейський досвід у царині захисту меншинних мов.

Важливе значення для формування новітньої мовної політики більшості країн Європейського Союзу мало ухвалення 5 листопада 1992 року Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. Цей документ є “першим юридичним інструментом” (Ю. Бестерс-Дільгер), створеним для підтримки мов, яким потенційно загрожує небезпека зникнення. І хоча Хартія й дотепер викликає гострі дискусії (як наукові, так і політичні) через свою недосконалість, однак вона сприяє творенню на європейських теренах нової філософії толерантного співбуття носіїв мажоритарних і міноритарних мов, розширенню мовних прав етнічних меншин. Зауважимо, що Рада Європи та ОБСЄ дають високу оцінку цьому документу саме з огляду на його внесок у “збереження миру й стабільності в усій Європі” [13].

Аналізуючи “сильні та слабкі сторони” Хартії, німецька славістка Юліане Бестерс-Дільгер наголошує на її ролі у налагоджуванні постійного діалогу між владою та носіями міноритарних мов, зростанні національної самосвідомості та культурної активності етнічних меншин, поживленні їхньої міжкультурної комунікації й співпраці за сприяння таких організацій, як Європейське бюро менш уживаних мов (European Bureau for Lesser-Used Languages – EBLUL), Європейський центр із питань меншин (European Center for Minority Issues – ECMI), Федеральна спілка європейських національностей (Federal Union of European Nationalities – FUEN). Позитивним моментом ратифікації зазначеного документа вчена

вважає підвищення лінгвістичного і політичного статусу меншинних мов, адже у більшості європейських країн “кожна з регіональних або міноритарних мов цієї країни представлена принаймні в одному з університетів відповідною кафедрою, де ця мова є об’єктом вивчення. Організовано підготовку перекладачів і вчителів, розробляються навчальні матеріали та посібники” [2, с. 96]. Водночас, як засвідчує західноєвропейський досвід, шанс на виживання міноритарних мов істотно підвищує впровадження їх не лише в освітню та наукову, а й ділову та комерційну сфери. Тобто йдеться про надання їм статусу офіційних у межах окремої країни. Прикладом може слугувати Велика Британія, де з 2011 року в Уельсі офіційною є валійська мова, тому всі державні інституції та бізнесові структури цього регіону зобов’язані організовувати й вести свою діяльність як англійською, так і валійською мовами. Яскравим зразком збалансованої екzogлосної мовної ситуації в Європі є Швейцарія, де сповна реалізуються мовні права не лише трьох основних мовних спільнот – німецької, французької й італійської, а й зовсім невеликої етнічної групи – ретороманської, що складає менше 1% відсотка всього населення країни.

У справі підтримки європейських міноритарних мов помітну роль відіграють також проекти, на кшталт CRAMLAR (Celtic, Regional and Minority Languages Abroad Project), NPLD (Network to Promote Linguistic Diversity). Загалом же, новітня політика мультилінгвізму країн ЄС вибудовується на утвердженні цінності мов різних етносів, народів, націй, заохоченні до їх вивчення упродовж усього життя задля кращого розуміння не лише своєї, а й інших культур, традицій, звичаїв тощо.

Натомість, попри певні успіхи Хартії, проблема збереження мовного розмаїття залишається нерозв’язаною. З-поміж очевидних “слабких сторін” цього документа Ю. Бестерс-Дільгер проникливо завбачила такі: нечіткість формулювань тих чи тих понять Хартії, що спричиняє різночитання її тексту, його свавільне тлумачення країнами-підписантами; недостатня співпраця між державними інстанціями на різних рівнях; відсутність належного фінансування; конкурентна боротьба між меншинами. Й зрештою: “Хартія не виконує свого призначення, тому що вона не в змозі врятувати міноритарні мови від вимирання” [2, с. 99]. Деяко категорично, однак аргументовано, німецька вчена-славист увиразнює найслабшу сторону документа – його неспроможність зупинити процес знебуттєвлення мов. Власне, європейська лінгвополітика, вибудована на положеннях Хартії, не дає меншинним мовам жодних гарантій на порятунок від смерті, хіба що – відтермінує її. Втім, у сучасному глобалізованому світі й чимало мажоритарних мов також не забезпечені від занепаду чи загибелі або ж поглинання іншою, сильнішою мовою. А що така загроза цілком реальна, засвідчує мовна ситуація в Білорусії, де із 1995 року функціонують у статусі державної дві мови – білоруська (мова титульної нації) і російська (мова найближчого сусіда). І саме з середини 90-х років минулого століття, за спостереженням білоруських учених, “розпочалася чергова шалена хвиля русифікації, яка не припинилася і до сьогодні” [1, с. 6]. Протягом зовсім невеликого відтинку часу російська мова запанувала у всіх важливих сферах життєдіяльності нації – державних установах, науці, освіті, засобах масової інформації тощо. Й як наслідок – Міжнародна організація ЮНЕСКО внесла білоруську мову до списку мов, що зникають, позаяк зараз у Білорусії “...немає жодного білоруськомовного каналу, білоруська мова відсутня у системі вищої освіти й академічної науки, білоруською мовою навчаються лише 15% учнів загальноосвітніх шкіл” [1, с. 6]. Монітаризація білоруської мови оприявнює справжню сутність асиміляторської політики на пострадянському просторі й увочевиднює зовнішні й внутрішні загрози життю як мові, так і нації в умовах поглиблення міжнародної інтеграції. Білоруська мова, з огляду на низку чинників – історичних, політичних, економічних тощо, без належного захисту та підтримки з боку державної влади, культурної еліти, громадськості виявилася неконкурентноспроможною у ситуації диглосії, яка й стала для неї згубною пасткою. Доля цієї мови повчальна не лише для молодих пострадянських держав, що перебувають у зоні потужного впливу Росії. Адже й мажоритарні мови ледь чи не всіх країн ЄС можуть потрапити до розряду т.зв. мов для домашнього вжитку, якщо англійська мова, що нині

швидкими темпами утверджується як *lingua franca*, витіснить їх із царини політики, економіки, науки, засобів масової інформації. А такі тенденції простежуються у низці європейських держав. Зокрема, в Угорщині англійська мова набуває все більшого поширення, особливо це стосується наукової галузі, позаяк навіть захисти дисертацій тут відбуваються англійською. В університетах Італії викладання спеціальностей галузей інформатики, технологій, природничих, соціологічних наук проводиться лише англійською мовою [10, s. 125]. У Хорватії англійська мова інтенсивно розповсюджується передусім через ЗМІ. У цій країні діти змалечку опановують англійську з екранів телевізорів, ще не вміючи читати субтитри рідною мовою [6, s. 30]. Чиновники ЄС у спілкуванні зазвичай послуговуються саме англійською мовою. Зважаючи на активне формування єдиного комунікативного простору в Європі та й у цілому світі, що зумовлено набуттям глобального характеру новітніх інформаційних технологій, можна передбачити одноосібне панування у цьому просторі англійської мови. Звісно, домінування однієї мови за рахунок витіснення інших мов викликає неабияке занепокоєння у представників різних національних спільнот. Вельми промовисто засвідчує цю стурбованість питання: “Чи є Європейський Союз пасткою для національних мов?” [5, с. 18], порушене у дослідженні Е.П. Стоянової. Вчена, здійснюючи огляд болгарських видань щодо сучасної мовної ситуації в Болгарії, окреслює актуальну проблему захисту літературного болгарського ідіому від поглинання, що постала в країні після вступу 2007 року в ЄС. На перший погляд, означена проблема видається дещо надуманою. Адже включення мажоритарної мови до соціолінгвістичної європейської мережі відкриває привабливі перспективи для подальшого розвитку й збагачення мови, сприяє підвищенню її престижу і міжнародного статусу. Зокрема, та ж болгарська мова, як зауважено у розвідці Е.П. Стоянової, з набуттям статусу офіційної робочої мови в межах євроспільноти може використовуватися державними та недержавними інституціями, бізнес-структурами, окремими громадянами усіх країн ЄС [5, с. 12]. Нові можливості для поширення і популяризації болгарської мови на просторах Європи з’явилися із входженням Інституту болгарської мови до Європейської федерації національних мовних інститутів – EFNIL (European Federation of National Institutions for Language), що була заснована у 2003 р. у Стокгольмі задля збереження мовного розмаїття. Варто зауважити, що засадничим принципом діяльності цієї організації є визнання цінності кожної мови. Федерація, до складу якої ввійшли мовні академії і центральні інститути мови держав-членів ЄС, докладає великих зусиль для реалізації програми 1+2 (рідна мова + 2 інші мови), яка покликана плекати полілінгвізм європейців, оскільки саме індивідуальна багатомовність є засобом збереження як окремих мов, так і всієї європейської мультимовної системи [12, s. 143]. Отже, вищезазначені особливості лінгвополітики Європейського Союзу дають підстави стверджувати, що перебування в ньому є безпечним і вельми привабливим, бо відкриває різним мовним спільнотам значно більше можливостей для їхнього розвитку і функціонування, співпраці і співбуття. Натомість, за зовнішньою привабливістю європейської моделі мультилінгвізму криються чимало загроз збереженню тієї чи тієї національної ідентичності, унікальності. Недарма ж деякі вітчизняні та зарубіжні дослідники потрактовують Європейську хартію регіональних або міноритарних мов то як “інструмент розколу країни” (Л. Масенко), то як “машину війни” (І. Больман).

Коли йдеться про загрози мовному розмаїттю на сучасному етапі, то зазначимо, що вони породженні передусім творенням ЄС, зрештою, і всього глобалізованого світу на засадах економічних, ринкових законів. Відтак всесвіт, як слушно наголошує болгарський етнолінгвіст П. Бордійо, сьогодні постає “суцільним ринком” [5, с. 12]. І найприкріше це те, що на цьому ринку все, зосібна і люди й мови, є споживчим товаром, що продається й купується. Розкриваючи особливості лінгворинку, П. Бордійо зауважує: “Якщо на мову є попит, вона приносить прибуток і дає можливість купити інші потрібні мови. Після їхнього продажу ще і ще раз повторюється акт купівлі/продажу і таким чином нагромаджується мовний капітал, який одночасно є й фінансовим. За таких умов суб’єкти політики і планування беруть участь у торговельному процесі, не вказуючи ціну товару але

застосовуючи важелі до його просування як на зовнішньому, так і внутрішньому ринку, заохочують конкуренцію між його учасниками” [5, с. 12]. Визнаючи присутніми твердження авторитетного вченого про специфіку мовної ситуації у світі, не погоджуємося з суто прагматичним, комерційним підходом П. Бордіо до її оцінки й до формування державної мовної політики в обставинах тотального панування ринкових відносин у всіх сферах буття соціуму й людини. Прикметно, що у своєму дослідженні болгарський лінгвіст повсякчас послуговується економічними термінами, на кшталт “обмінний капітал”, “акт купівлі/продажу”, “ціна товару”, торговельний процес”, “вигоди”, “прибуток”, “економічні привілеї учасників ринку” тощо. Звісно, ігнорувати реалії глобалізації (подобаяться вони нам чи не подобаяться) не можна, однак культивувати їх не варто, адже зараз все більше даються ознаки негативні тенденції побудови новітньої планетарної цивілізації за ринковими, меркантильними законами. Зокрема, одним із викликів сьогодення є жорстока конкуренція між мовами, що спричиняє стрімке зменшення мовного розмаїття. Власне, сучасні науковці слушно вказують на пряму відповідність між зникненням неконкурентоспроможних мов та екологічними катастрофами в природі. Вкрай загрозливим є й те, що конкурентна лінгвоборотьба почасти набуває форм війни, відкритої чи прихованої, в якій переможців не буде, оскільки свідоме винищення мов задля утвердження певної мови як єдиного засобу спілкування між різними спільнотами чи задля верховенства певної народності над іншою – свідчення духовної деградації людства. Ще в другій половині ХХ ст. німецький філософ Г.-Г. Гадамер запропонував досить оригінальну інтерпретацію відомої біблійної легенди, завваживши: “Вавилонська вежа – це зворотне віддзеркалення проблеми єдності й множинності. Єдність виступає як небезпека, а множинність – як подолання небезпеки” [3, с. 165]. Так мисленник увиразнив нагальну потребу збереження мовної множинності як вагому запоруку порятунку людства від занепаду й руйнування. Натомість, аналізуючи сьогодення, не можна не помітити, що за гаслами про захист мовного розмаїття часто приховуються цілком протилежні наміри, які пов’язані із процесами чергового, нового перекраювання карти світу. Деякі особливості цих процесів проникливо оприявила французька дослідниця Івон Больман у своїй книзі “Мовні війни в Європі”, що стала знаковою для нашої доби.

Вказуючи на небезпечні тенденції знебуттєвлення мов, зазначимо, що їхні основні причини все ж таки варто шукати не зовні, а всередині спільноти. Одна із присутніх проблем епохи глобалізації – це байдужість представників різних етносів до рідної мови, добровільна відмова від неї на користь іншої – престижнішої передусім задля набуття вищого соціального статусу, досягнення матеріального благополуччя тощо. Наприклад, саларською мовою (Північний Китай) нині розмовляє лише старше покоління, а молодше вважає її непрестижною, оскільки вона не здатна забезпечити їм гарне майбуття [8, с. 7]. Також не секрет, що статус англійської мови як глобальної є серйозною мотивацією для громадян тих чи тих країн обирати її як основний засіб спілкування й як засіб професійної реалізації, кар’єрного зростання. Сьогодні можна простежити, як у багатьох представників різних спільнот притлумлюються а той зовсім зникають стимули національної ідентифікації. Відтак рідна мова починає відігравати допоміжну роль, навіть сприймається як завада для успішної професійної діяльності. Позаяк питання буття чи небуття мови залежить від її носіїв, то лише вони спроможні забезпечити рідну мову від занепаду чи загибелі.

Отже, вивчення проблеми катастрофічного зменшення мовного розмаїття у добу глобальних зрушень – економічних, політичних, культурних тощо засвідчує, що мови – це живі екосистеми, які під впливом різних чинників можуть змінюватися чи зникати. А забезпечити їх від знебуттєвлення можна лише за умови усвідомлення спільнотами та їхніми елітами нагальної потреби творити передовсім світовий простір духовних цінностей, без яких панівний на сьогодні загальнопланетарний ринок матеріальних цінностей приречений на виродження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісім А. Беларуская мова як аснаўны фактор захавання нацыі і незалежнасці краіны // Українське мовознавство : [міжвідомчий наук. зб.]. – Вип.45/1: [Наукове видання: Київ. нац. ун-т]. – К.: Монограф, 2015. – С. 3–7.
2. Бестерс-Дільгер Ю. Сильні та слабкі сторони Європейської хартії регіональних або міноритарних мов: західноєвропейський досвід / Ю. Бестерс-Дільгер // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 94–99.
3. Гадамер Г.-Г. Різноманітність мов і розуміння світу // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика / Вибрані твори / пер. з нім. / Г.-Г. Гадамер. – К.: Юніверс, 2001. – С. 164–175.
4. Палажченко П.Р. Диалог культур в мовному просторі світу / П.Р. Палажченко // Свободная мысль – XXI. – 2004. – № 6. – С. 3–12.
5. Стоянова Е.П. Деякі аспекти мовної ситуації в Болгарії у зв'язку з її вступом до Європейського Союзу / Е.П. Стоянова // Мовознавство. – 2010. – № 6. – С. 11–22.
6. Bagdasarov A.R. Pogled iz Rusije / A.R. Bagdasarjv // Rijeka: Maveda d.o.o, 2014. – 192 s.
7. Crystal, D. Language Death / D. Crystal. – Cambridge University Press, 2000. – 198 p.
8. Gesellschaft für bedrohte Völker. Bedrohte Sprachen [Електронний ресурс] / Menschenrechtsreport. – 2010- – Nr 63. – 111 s. – Режим доступу: <http://www.gfbv.de/uploads/download/download/85.pdf>
9. Haugen E. The Ecology of Language // Haugen E. The Ecology of Language: essays by Einar Haugen / E. Haugen. – Standford: Standford University Press, 1972. – 396 p.
10. Moraldo S.M. Anglizismen in Weblogs von Jugendlichen / S. M/ Moraldo // Sprachkontakt und Mehrsprachigkeit. Yur Angliyismendiskussion in Deutschland, Österreich, der Schweiz und Italien. – Hrsg. von Sandro M- Moraldo. – Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2008. – S. 107–133.
11. Schreiber M. Deutsch for sale / M/ Schreiber // Der Spiegel. – 2006. – Nr. 40. – S. 182–198.
12. Stickel G- Deutsche und europäische sprachliche Interessen / G. Stickel // Muttersprache. – 2007. – Nr. 2. – S. 134–144.
13. http://www.coe.int/t/secretarygeneral/sg/speeches/2009/M_20042009_Bilbao_European_Charter_For_Regional_Minority_Languages_EN.asp

Andrii Ozhohan

INTERLINGUAL ASPECT OF LANGUAGE ECOLOGY

The article touches upon the main aspects of studying the language ecology; considers the problems of language decline and disappearance in a modern globalized world; explains the main reasons for sustained decrease of language diversity on our planet; defines core principles of tolerant language co-existence in XXI century.

Key words: interlingual aspect of language ecology, preservation of language diversity, language disappearance, language policy.

Андрей Ожоган

ИНТЕРЛИНГВАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЭКОЛОГИИ ЯЗЫКА

В статье обозначены основные аспекты изучения вопросов экологии языка; рассмотрены проблемы упадка, исчезновения языков в современном глобализованном мире; выяснены причины непрекращающегося уменьшения языкового разнообразия на нашей планете; определены основные принципы толерантного сосуществования языков в XXI ст.

Ключевые слова: интерлингвальный аспект экологии языка, сохранение языкового разнообразия, исчезновение языков, языковая политика.
